

УДК 619:616.98

А.Г. КОРОЛЬОВ, канд. вет. наук

ІНЦ «Інститут експериментальної і клінічної ветеринарної медицини», Харків

РЕФОРМАТОР ВЕТЕРИНАРНОЇ ОСВІТИ І НАУКИ

Професор Аркадій Олександрович Раєвський відомий у вітчизняній ветеринарії як творець науково-педагогічних і практичних ветеринарних кадрів дореволюційної Росії. Він був одним із видатних учених у галузі мікробіології, епізоотології, патологічної анатомії, гістології, зоогієни та чудовим організатором вищої ветеринарної школи.

Під безпосереднім керівництвом А.О. Раєвського були створені бактеріологічна станція та гігієнічна лабораторія при Харківському ветеринарному інституті, які відіграли значну роль у поширенні ветеринарних знань і профілактичних щеплень сільськогосподарських тварин проти заразних хвороб. Ці ветеринарні установи стали центрами підготовки ветеринарних кадрів з бактеріології та гігієни дореволюційної Росії, звідси передові ідеї ветеринарної науки поширились у ветеринарну практику.

Аркадій Олександрович Раєвський народився в 1848 р. у Воронежі, там же в гімназії отримав середню освіту. У 1866 р. вступив на ветеринарне відділення Медико-хірургічної академії в Петербурзі, а в 1870 р. закінчив курс із золотою медаллю, здобувши медичну премію Іванова. Відтак за конкурсом був залишений при академії на два роки для вдосконалення знань. Перебуваючи асистентом кафедри гістології професора Ф.М. Заварикіна (1835–1905), молодий учений у той самий час вивчав патологічну гістологію під керівництвом професора М.М. Руднева (1837–1878). Присвячуючи всі свої сили науковій праці, А.О. Раєвський уже тоді не цурався практичної діяльності й у 1871–1873 рр. улітку брав участь у заходах проти сибірки на Маріїнській та Тихвінській водних системах.

Після захисту дисертації на ступінь магістра ветеринарних наук «Про ріст і будову копит у домашніх тварин» у 1873 р. А.О. Раєвський був відряджений на два роки за кордон для подальшого вдосконалення. Працював у Страсбурзькому університеті під керівництвом німецьких професорів – патологоанатома Фрідріха Даніеля фон

Реклінгхаузена (1833–1910) та хіміка й фізіолога Фелікса Гоппе-Зейлера (1825–1895).

Після повернення з-за кордону в 1875 р. був призначений ад'юнкт-професором при ветеринарному відділенні Медико-хірургічної академії на кафедрі загальної патології й патологічної анатомії. Йому було доручено викладання епізоотології на медичному й ветеринарному відділеннях. Попри те, що молодий учений уперше почав читати лекції, та ще й по двох кафедрах (оскільки саме тоді помер професор Й.І. Равич (1822–1875)), він користувався великою

популярністю серед студентства. Аркадій Олександрович відразу ж поставив на належну висоту викладання доручених йому предметів, чим і заслужив повагу своїх учнів.

У 1879 р. був обраний екстраординарним, а в 1881-му – ординарним професором. У 1882 р. Імператорське вільно-економічне товариство за участі академії відрядило А.О. Раєвського до Парижа для вивчення бактеріологічних методів дослідження, зокрема відкритого Луї Пастером методу запобіжного щеплення тварин проти сибірки. У тому ж році він був зарахований до Міністерства народної освіти з покладанням на нього представництва від названої установи у ветеринарному комітеті. У 1884 р. після скла-

дання з відзнакою (cum eximia laude) іспиту на доктора медицини отримав право на захист докторської дисертації.

Після закриття ветеринарного відділення у реформованій академії А.О. Раєвського в 1884 р. було призначено директором і ординарним професором Харківського ветеринарного інституту. У 1901 р. він став головою реформованого ветеринарного комітету, все ще залишаючись якийсь час директором Харківського ветеринарного інституту. У 1904 р. Аркадія Олександровича призначили начальником ветеринарного управління, й у той же час він очолював ветеринарний комітет. Але в 1905 р. він відмовився від першої з посад. Отже, А.О. Раєвський 28 років був професором, із них 9 – у Медико-хірургічній академії та 19 – у Харківському ветеринарному інституті. Окрім того, за дорученням ради Харківського університету він

у 1887–1895 рр. викладав епізоотологію та ветеринарну поліцію на медичному факультеті, а навесні 1894 р. – гістологію (як приват-доцент) – студентам природного відділення фізико-математичного факультету [3, 5].

Після декількох років керування А.О. Раєвського, який користувалася повним сприянням ради закладу, що складалася переважно з професорів місцевого університету, Харківський ветеринарний інститут було не впізнати. Вміло розподіляючи скромні кошти інституту, Аркадій Олександрович розширював наявні та створював нові лабораторії, клініки й наукові кабінети. Поряд з цим він звертав увагу на підготовку молодих учених для заміщення професури, причому дотримувався порядку, прийнятого в медичній академії та університетах.

На субсидію від Міністерства землеробства при інституті було облаштовано велику, чудово обладнану бактеріологічну лабораторію, до якої відряджали ветеринарних лікарів для практичного вивчення бактеріології. Ця лабораторія (на базі якої було захищено цілу низку магістерських дисертацій) швидко й успішно, за енергійної участі самого А.О. Раєвського, втілила в життя одне з найважливіших відкриттів Л. Пастера – запобіжні щеплення проти сибірки та деяких інших заразних хвороб тварин, поширених на теренах Російської імперії. Земства, на практиці переконавшись у користі наукових методів боротьби з названими хворобами, почали відкривати власні бактеріологічні лабораторії, доручаючи завідування ними ветеринарним лікарям, які отримали спеціальну підготовку в лабораторії Харківського ветеринарного інституту. Ці земські лабораторії поступово поліпшувались і досягли з часом повного розвитку.

Завдяки турботам А.О. Раєвського Харківський ветеринарний інститут за своєю науковою та науково-практичною діяльністю, відображеною, зокрема, в заснованій ним «Збірці праць Харківського ветеринарного інституту», посів перше місце серед інших подібних закладів Росії. У 1901 р., коли інститут святкував свій 50-річний ювілей, на його адресу надійшло багато привітань від вищих навчальних закладів, а також учених товариств, урядових і громадських організацій. Наукові праці А.О. Раєвського цінували його співробітники та учні, їх тепло охарактеризували у своїх привітаннях колеги з нагоди 25-річчя його службової діяльності та з приводу залишення ним інституту. Наукові досягнення Аркадія Олександровича відмічали також учасники наради про щеплення при заразних хворобах, яка відбулася в 1901 р. у Харківському ветеринарному інституті.

Перейшовши на адміністративну роботу, А.О. Раєвський як голова ветеринарного комітету та очільник ветеринарного управління намагався всіма залежними від нього заходами закріпити й розвинути ті здорові начала, на яких побудована ветеринарна частина Міністерства внутрішніх справ, усуваючи недоліки. Він опікувався також ветеринарною освітою. Визнаючи однією з основних

причин повільного розвитку ветеринарних інститутів відсутність у них коштів для належної підготовки кандидатів на професуру, А.О. Раєвський у 1907 р. провів через ветеринарний комітет щорічну субсидію кожному такому закладу в розмірі 15 тис. карбованців на стипендії для підготовки науковців із найбільш обдарованих вихованців інститутів [2].

Свого часу А.О. Раєвський обирався членом Імператорського вільно-економічного товариства, а також товариства російських лікарів, товариства охорони народного здоров'я, почесним членом російського ветеринарного товариства; він був членом військово-ветеринарного комітету, членом-кореспондентом Імператорської військово-медичної академії і почесним членом Юр'ївського та Харківського ветеринарних інститутів.

А.О. Раєвський є автором багатьох наукових праць у галузі ветеринарії. Зокрема, працюючи в Медико-хірургічній академії, він помістив в «Архіві ветеринарних наук» такі праці: «Трансплантація хрящової тканини», «До питання про сибірку», «До питання про чуму рогатої худоби», «Про гнильне отруєння крові», «Про ріст і будову копит домашніх тварин» (дисертація на ступінь маістра ветеринарних наук).

Перебуваючи за кордоном, Аркадій Олександрович надрукував такі праці: «Über Resorption am Zwerchfell bei verschiedenen Zuständen», «Über sekundäre Krebsentwicklung im Diaphragma» (обидві були поміщені в архіві Р. Бірхова), «Über Diphtherie des Darmkanals», «Zur Frage über die quantitative Bestimmung des Hämoglobingehalt im Blut», «Über das Vorkommen von Alkohol im Organismus» (в архіві Е.Ф. Пфлюгера).

Після повернення А.О. Раєвського з-за кордону на сторінках «Архіву ветеринарних наук» з'явилися «Реферати з патологічної анатомії», «Декілька слів про патологічну анатомію чуми рогатої худоби», «Замітки з приводу статті П.А. Гордєєва щодо звіту Кравцова», «Доповідь про чуму рогатої худоби ентомологічному з'їзду в місті Харкові».

Найбільш капітальними його працями є видані ним тоді ж два підручники – «Патологічна гістологія домашніх тварин» і «Керівництво до вивчення інфекційних хвороб домашніх тварин» [6].

Під керівництвом А.О. Раєвського в лабораторії було виконано й написано такі наукові праці: «Про будову і розвиток сапних вузлів у легенях» (докторська дисертація Д. Успенського, 1880), «До нормальної і патологічної гістології гіалінового хряща» (докторська дисертація О.М. Ретивцева, 1880), «Про будову і розвиток новоутворень при перлинній хворобі рогатої худоби» (магістерська дисертація Г.П. Кирилова, директора Казанського ветеринарного інституту, 1880), «Матеріали для патологічної анатомії кінського сапу» (магістерська дисертація обласного донського ветеринара М. Березіна, 1881), «Ураження в легенях у собак, викликані вдиханнями мокроти сухотних і інших органічних речовин» (докторська дисертація В.О. Варгуніна, 1883),

«До патології крові при сапному процесі в коней» (магістерська дисертація М.І. Еккерт, члена ветеринарного комітету, 1883), «Про патолого-анатомічні зміни у центральній нервовій системі при сказі» (магістерська дисертація С.О. Іванова, професора Харківського ветеринарного інституту, Київського політехнікуму, депутата Державної Думи, 1883), «Патологічна анатомія паренхіматозних органів при сказі в собак» (магістерська дисертація Г.І. Косякова, професора Харківського ветеринарного інституту, 1883), «До патологічної анатомії поголовного запалення легенів» (магістерська дисертація Г.І. Світлова, редактора «Архіву ветеринарних наук», 1883), «Бактеріологічні дослідження підщелепних лімфатичних залоз у сапних коней» (магістерська дисертація А.М. Руденка, головного військово-ветеринарного інспектора, 1889), «Щеплення кінського сапу котам з діагностичною метою у зв'язку з бактеріологічним дослідженням сапного процесу» (магістерська дисертація Ф.В. Лисицина, кавказького окружного військово-ветеринарного інспектора, 1889), «Газовий і хімічний аналіз нормальної крові овець і овець, заражених сибіркою» (магістерська дисертація Н.В. Рязанцева, професора Харківського ветеринарного інституту, 1892), «До питання про відношення сулеми до контагію сибірки» (магістерська дисертація І.Ф. Чорного, 1890), «До біології контагію і вакцин сибірки» (магістерська дисертація П.М. Андреева, в майбутньому професора Всесоюзного інституту експериментальної ветеринарії, 1898) [1, 4].

Під керівництвом А.О. Раєвського Харківський ветеринарний інститут отримав широку популярність як один із найкращих ветеринарних інститутів Російської імперії. Трудова діяльність професора є чудовим прикладом життя людини високої гуманності й культури, патріота своєї вітчизни, який присвятив себе справі вдосконалення ветеринарної науки.

Помер А.О. Раєвський у 1916 р. у Полтаві.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. **А.А.Раєвский.** Некролог // Ветеринарный врач. – 1916. – № 48. – С. 774.
2. **Аркадий Александрович Раевский** // Вестник общественной ветеринарии. – 1896. – № 3. – С. 102–103.
3. **Волков В.А.** Российская профессура. XVIII – начало XX в. Биологические и медико-биологические науки. Биографический словарь / В.А. Волков, М.В.Куликова. – СПб., 2003. – 548 с.
4. **Калугин В.И.** Профессор А.А. Раевский. К 35-летию со дня смерти / В.И. Калугин // Ветеринария. – 1951. – № 10. – С. 60–62.
5. **Медицинский факультет Харьковского университета за первые сто лет его существования (1805–1905)** / Под ред. И.П. Скворцова и Д.И. Багалея // Биографический словарь профессоров медицинского факультета. – Харьков, 1905–1906. – С. 276.
6. **Руденко А.М.** Столетие русской военной ветеринарии. 1812–1912 / А.М. Руденко. – СПб., 1912. – С. 76–79. ☺

Одержано 12.01.2015

ПрАТ "Реагент"

- це вітчизняні ветеринарні препарати на основі:

Гентаміцину

Енрофлоксацину

Тилозину

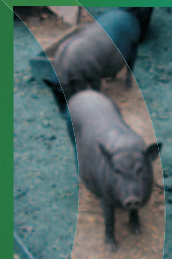
Левамізолу

Альбендазолу

Івермектину

Окситоцину

Вітамінів А, D₃, Е, F...

...а також понад 250
найменувань ветеринарних
препаратів відомих виробників!

ПрАТ "Реагент"

- це набори хімреактивів для
ветсанекспертизи продуктів
харчування:

- молока та молочних
продуктів;

- м'яса;

- продуктів рослинного
походження;

- фарби для мікроскопії
мазків;

- набір для визначення
трихінельозу в м'ясі;

- фарба для клеймування
м'яса.

49019, Дніпропетровськ,
вул. Ударників, 27
Тел./факс (056) 370-38-67
Тел. (056) 372-35-57
Ліцензія АВ 541557 від 21.10.2010

ПрАТ "Реагент"

- це європейська якість
та українські ціни!